

LÁBADI ZSOMBOR

Tértörténes és viszonyító olvasás

FARAGÓ KORNÉLIA: IDŐK, TEREK, INTENZITÁSOK
CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Forum Könyvkiadó
Újvidék, 2016
320 oldal, 2480 Ft

Faragó Kornélia legújabb tanulmánygyűjteményében a korábbi kötetekhez hasonlóan ezúttal is számos fajsúlyos elméleti szöveg és érdekes szövegértelmezés olvasható. Az írásk jelentős része, néhány kivételtől eltekintve, az elmúlt néhány év munkája. A megjelenési lista igencsak terjedelmes, a számos folyóiratban, konferenciakötetben és egyéb szerkesztett kiadványban napvilágot látott írások lelőhelyei közül álljon itt csak néhány fontosabb: *Filológiai Közöny, Iskolakultúra, Hungarológiai Közlemények, Irodalomismeret, Híd, Tiszatáj*. A könyv külön érdekessége, hogy helyet kapnak benne azok a tanulmányok is, amelyek a klasszikus modern irodalom néhány reprezentatív darabjának, köztük versszövegeknek a téma szempontjából rendkívül innovatív megközelítéseit tartalmazzák. A gazdag elméleti repertoár többek között olyan magyar modern költők látványvilágának és téridőszemléletének többirányú módszeres megközelítésére vállalkozik, mint Babits Mihály, Radnóti Miklós és Ady Endre. Ezek az írások olyan letisztult értelmezői perspektíváról, a viszonyító olvasás olyan elmélyült gyakorlati alkalmazásáról tanúskodnak, ami fejezetszerű elhelyezésüket indokolja a kötet végén. A helyszínek közötti mozgások, szövegközi és kulturális áthelyeződések, kiütkeresések közvetlen előzményének tekinthető a Fűzfa Balázs szerkesztette *A tizenkét legszebb magyar vers című* konferencia- és könyvsorozat is, melyben a látványnyílások, különös temporalitások jelenségei köré szerveződő tanulmányok először jelentek meg.

A könyvvé összeállt elméleti írások bölcséleti előzményei a *Térirányok, távolságok: Térdinamizmus a regényben* és *A viszonyosság alakzatai: komparatív poétikák, viszonylati jelentéskörök* című kötetekben olvashatók. A műértést előkészítő bevezető tanulmányok is annak a teoretikus összefüggésrendszernek, látásmódnak a folytatását ígérik, amely a tér-

szemléletet a társas viszonyosság, interszjektív kölcsönösség jelenségeihez közelíti. Faragó Kornélia szavai szerint „*a térviszonylatok olyan jelekként funkcionálnak, melyek nyelvi elemei nem is térkategóriát modellálnak, hanem etikai és szociális fogalomkörökbe tartozó problémákat.*” A kirajzolódó elméleti kiindulópontnak megfelelően a tanulmányok a térszervezés több komponenséről is említést tesznek, így az eseményterek dinamikus összetevőit, a másokhoz való cselekvéses viszonyokat, valamint az érzékiség szubjektumon túlmutató együttállásait is. A tanulmányok hangsúlyos pontján kitér a szerző Maurice Merleau-Ponty nyomán a tér fenomenológiájának arra a felfogására, amely a jelenséget mindenestül médiumnak, alakító közegnek tekinti, ami a dolgok elhelyezését mintegy megteremti, lehetővé teszi a világban. A térről való gondolkodás így egyszerre viseli magán a testi és szellemi odatartozás jegyeit, és szolgáltatja ki magát a térbeli mozgások társas mélységét létrehozó Másik jelentéseinek. Faragó Kornélia a térbeliség e többes dimenzióját olyan elméleti síkra helyezi, amelyben a fenomenológiai elméleti ívét a klasszikus modern elbeszélés-elméletekre jellemző kronotopikus dimenziójával látja el. Az elméleti fejtegetésekben idézett posztmodern megközelítések (Foucault, Fanon, Jameson) olyan összefüggésbe kerülnek, amely nemcsak a tér dominanciájának a kortárs elméletben játszott szerepét emeli ki, hanem arra is számos irodalmi példát nyújt, hogy a térbeli folyamatok értelmezése mögött rendszerint az idegenség bizonyos fokozatai állnak, a félig vagy egészen ismeretlen Másikra/másokra vonatkoztatva.

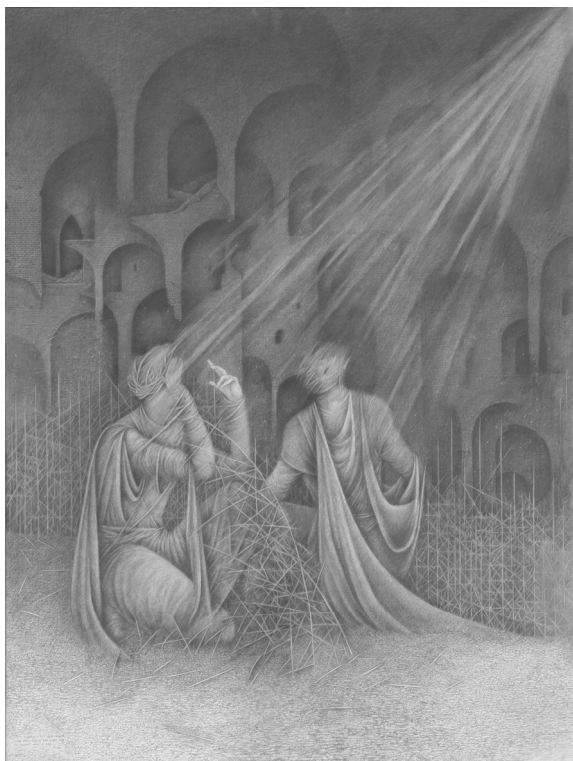
A kisebbség mint létesülés (Az idő teresülése az impériumváltások értelmezési horizontjában) című tanulmányban éppen e jelenségegyüttes személyközi dimenzióit emeli ki a szerző, miközben a történeti téridő csomópontjait, intenzitásainak kilengéseit vizsgálja. A geokulturális érzékenység egyik sajátossága – meglátása szerint – éppen az, hogy szituációs érdekelt-ségű. Frantz Fanon posztmodern elméletíró idézetét továbbgondolva Faragó Kornélia arra a megállapításra jut, hogy a kisebbségi létezésnek mindig van egy lényegi térségi-egzisztenciális komponense, ami arra utal, hogy kikkel szemben és milyen módon érezzük magunkat kisebbségnek. E viszonylagosság-tudat beépül például Csuka Zoltán életútjába is, amikor átköltözik Vajdaságba, de a tanulmány részletesen kitér kisebbségi történet másik ellenpontjára is, amit Herceg János *Módosulások* című regényéből ismerhetünk meg a bácskai magyarsággal való viszonyában. eltérő módon ugyan, ugyanakkor hasonló érvénnyel fogalmazódik meg a jelenség, kapcsolódva a Faragó Kornéliát tartósan foglalkoztató nyelvi nomádság háttér tapasztalatának kérdésköréhez. *A kisebbségek és distanciák* című fejezet erre a problematikára fogalmilag a határszjektum jelentéseivel reflektál, utalva arra a vágyott állapotra, amely akár az egzisztenciális mintaként elgondolható szellemi határtalanítás, gondolati túloldalra kerülés képzeteivel rokonítható.

Faragó Kornélia kötetének elméleti és praktikus hozadékai szempontjából is különös figyelmet érdemel megítélésem szerint *A metamorf alakzat (A vén cigány mint művészeti önreflexió)* című szöveg. A tanulmány ugyanis alkalmas lehet arra, hogy radikálisan új irányt adjon egy klasszikus vers, *A vén cigány* értelmezésének, mivel az egyik legbiztosabbnak hitt elméleti támaszát, az önértelmező vers általános képzetét vitatja. A szöveg azzal tudja leginkább érzékeltetni a versben is jelenlévő nomádság performatív mintázatait, hogy kivezeti a klasszikus magánbeszéd nyelvi sémáiból. Az elemzés mondanivalójának mássága éppen abban mutatkozik meg, hogy benne az önmaga felé nyitottság tartalmi összetevői kiegészülnek a művészi cselekvés ígéréteinek szituatív közérdekűségével. Faragó Kornélia ezáltal meggyőzően

szemlélteti, hogy a panaszcselkvés narratív mintázatai mellett olyan képzetek is megfogalmazódnak a versben, melynek során a remény társas vonzatai is érzékelhetővé válnak.

Ugyanennek a performatív gondolatnak a nyomvonalán halad a másik klasszikus modern költemény, a *Kocsi-út az éjszakában* értelmezése is. A fragmentaritás kortárs újraértelmezése mellett az elemzés újszerűségét az adja, hogy egyik jellemző vonását a szöveg beszélőjének pluralitásában látja. A verstér multiperspektivikus szerkesztése folytán ugyanis a költemény alanya „*kilép az önreflexivitás köréből, és énen túli érvényességre tesz szert.*” A vers szcenikáját az ént eltávolító és a közelbe helyező gesztusok egyaránt alakítják, létrehozva ezzel a választó többféle lehetőségét. Az útonlét nyitottságának, határtalanságának érzékeltetésével együtt, Faragó Kornélia versértelmezése fenntartja annak a lehetőségét is, hogy az éjszaka közepén falhangzó lárma nem más, mint a többiek hangja, vagyis a szubjektum a látszat ellenére útközben sem marad teljesen magára.

E személyközi dimenziói a térképzeteknek kitörölhetetlenül rétegződnek egymásra Faragó Kornélia írásaiban, gazdagon kiteljesítve a teoretikus igényt, hogy a szimbolikus helyek többes identitást, történetiséget és heterotópiákat kelthetnek életre.

MUZSNAY ÁKOS: NAPHIMNUSZ